

BÀI 2

Kết quả cần đạt

- Hiểu nỗi đau của chú bé mồ côi cha phải sống xa mẹ và tình yêu thương vô bờ của chú đối với người mẹ bất hạnh được thể hiện cảm động trong đoạn trích hồi kí *Những ngày thơ ấu* của Nguyễn Hồng.
- Nắm được thế nào là trường từ vựng ; bước đầu biết vận dụng kiến thức về trường từ vựng để nâng cao hiệu quả diễn đạt.
- Biết cách sắp xếp các nội dung trong phần Thân bài của văn bản.

VĂN BẢN

TRONG LÒNG MẸ

(Trích *Những ngày thơ ấu*)

(Chú bé Hồng ra đời là kết quả của cuộc hôn nhân miễn cưỡng không tình yêu ; chú lớn lên trong không khí giả dối, lạnh lẽo của một gia đình không hạnh phúc. Người bố sống lặng lẽ, u uất với bàn đèn thuốc phiện. Người mẹ trẻ trung có trái tim khao khát yêu đương song đành chôn tuổi thanh xuân bên người chồng nghiện ngập. Gia đình ngày càng sa sút rồi cuối cùng sụp đổ hẳn. Bố chết, người mẹ vì "cùng túng quá, phải bỏ con cái đi tha hương cầu thực", để lại đứa trẻ sống bơ vơ giữa sự ghẻ lạnh cay nghiệt của họ hàng...)

Tôi đã bỏ cái khăn tang bằng vải màn ở trên đầu đi rồi. Không phải đoạn tang⁽¹⁾ thầy⁽²⁾ tôi mà vì tôi mới mua được cái mũ trắng và quần băng đen.

Gần đến ngày giỗ đầu⁽³⁾ thầy tôi, mẹ tôi ở Thanh Hoá vẫn chưa về. Trong đó nghe đâu mẹ tôi đi bán bóng đèn và những phiên chợ chính còn bán cả vàng hương nữa. Tôi nói "nghe đâu" vì tôi thấy người ta bắt tin⁽⁴⁾ rằng mẹ và em tôi xoay ra sống bằng cách đó.

Một hôm, cô tôi gọi tôi đến bên cười hỏi :

– Hồng ! Mày có muốn vào Thanh Hoá chơi với mẹ mày không ?

Tưởng đến vẻ mặt rầu rầu và sự hiền từ của mẹ tôi, và nghĩ đến cảnh thiếu thốn một tình thương ủ ấp từng phen làm tôi rớt nước mắt, tôi toan trả lời có. Nhưng, nhận ra những ý nghĩa cay độc trong giọng nói và trên nét mặt khi cười rất kịch⁽⁵⁾ của cô tôi kia, tôi cúi đầu không đáp. Vì tôi biết rõ, nhắc đến mẹ tôi, cô tôi chỉ có ý gieo rắc vào đầu óc tôi những hoài nghi⁽⁶⁾ để tôi khinh miệt và ruồng rẫy⁽⁷⁾ mẹ tôi, một người đàn bà đã bị cái tội là goá chồng, nợ nần cùng túng quá, phải bỏ con cái đi tha hương cầu thực⁽⁸⁾. Nhưng đời nào tình thương yêu và lòng kính mến mẹ tôi lại bị những rắp tâm tanh bẩn xâm phạm đến... Mặc dầu non một năm rông mẹ tôi không gửi cho tôi lấy một lá thư, nhắn người thăm tôi lấy một lời và gửi cho tôi lấy một đồng quà.

Tôi cũng cười đáp lại cô tôi :

– Không ! Cháu không muốn vào. Cuối năm thế nào mợ⁽⁹⁾ cháu cũng về.

Cô tôi hỏi luôn, giọng vẫn ngọt :

– Sao lại không vào ? Mợ mày phát tài⁽¹⁰⁾ lắm, có như dạo trước đâu !

Rồi hai con mắt long lanh của cô tôi chăm chăm đưa nhìn tôi. Tôi lại im lặng cúi đầu xuống đất : lòng tôi càng thất lại, khoé mắt tôi đã cay cay. Cô tôi liền vỗ vai tôi cười mà nói rằng :

– Mày dại quá, cứ vào đi, tao chạy cho tiền tàu. Vào mà bắt mợ mày may vá sắm sửa cho và thăm em bé chứ.

Nước mắt tôi rông rông rớt xuống hai bên mép rồi chan hoà đầm đìa ở cằm và ở cổ. Hai tiếng "em bé" mà cô tôi ngân dài ra thật ngọt, thật rõ, quả nhiên⁽¹¹⁾ đã xoắn chặt lấy tâm can⁽¹²⁾ tôi như ý cô tôi muốn. Nhưng không phải vì thấy mợ tôi chưa đoạ tang thầy tôi mà đã chưa để với người khác mà tôi có những cảm giác đau đớn ấy. Chỉ vì tôi thương mẹ tôi và căm tức sao mẹ tôi lại vì sợ hãi những thành kiến⁽¹³⁾ tàn ác mà xa lìa anh em tôi, để sinh nở một cách giấu giếm... Tôi cười dài trong tiếng khóc, hỏi cô tôi :

– Sao cô biết mợ con có con ?

Cô tôi vẫn cứ tươi cười kể các chuyện cho tôi nghe. Có một bà họ nội xa vào trong ấy cân gạo về bán. Bà ta một hôm đi qua chợ thấy mẹ tôi ngồi cho con bú ở bên rổ bóng đèn. Mẹ tôi ăn vận rách rưới, mặt mày xanh bủng, người gầy rạc đi, thấy thế bà ta thương tình toan gọi hỏi xem sao thì mẹ tôi vội quay đi, lấy nón che...

Cô tôi chưa dứt câu, cổ họng tôi đã nghẹn ứ khóc không ra tiếng. Giá những cổ tục⁽¹⁴⁾ đã dày đoạ mẹ tôi là một vật như hòn đá hay cục thủy tinh, đầu mẩu gỗ, tôi quyết vồ ngay lấy mà cắn, mà nhai, mà nghiến cho kì nát vụn mới thôi.

Cô tôi bỗng đổi giọng, lại vỗ vai, nhìn vào mặt tôi, nghiêm nghị :

– Vậy mà hỏi cô Thông – tên người đàn bà họ nội xa kia – chỗ ở của mợ mà, rồi đánh giầy⁽¹⁵⁾ cho mợ mà, bảo dù sao cũng phải về. Trước sau cũng một lần xấu, chả nhẽ bán xối⁽¹⁶⁾ mãi được sao ?

Tỏ sự ngậm ngùi thương xót thầy tôi, cô tôi chập chùng nói tiếp :

– Mấy lại rằm tháng tám này là giỗ đầu cậu mà, mợ mà về dù sao cũng đỡ tủi cho cậu mà, và mà cũng còn phải có họ, có hàng, người ta hỏi đến chứ ?

Nhưng đến ngày giỗ đầu thầy tôi, tôi không viết thư gọi mẹ tôi cũng về. Mẹ tôi về một mình đem rất nhiều quà bánh cho tôi và em Quế tôi. Chiều hôm đó, tan buổi học ở trường ra, tôi chợt thoáng thấy một bóng người ngồi trên xe kéo giống mẹ tôi. Tôi liền đuổi theo, gọi bối rối :

– Mợ ơi ! Mợ ơi ! Mợ ơi !...

Nếu người quay lại ấy là người khác thì thật là một trò cười tức bụng cho lũ bạn tôi, chúng nó khua guốc inh ỏi và nô đùa âm ĩ trên hè. Và cái lầm đó không

những làm tôi then mà còn tủi cực nữa, khác gì cái ảo ảnh⁽¹⁷⁾ của một dòng nước trong suốt chảy dưới bóng râm đã hiện ra trước con mắt gần rạn nứt của người bộ hành ngã gục giữa sa mạc.

Xe chạy chậm chậm... Mẹ tôi cầm nón vẫy tôi, vài giây sau, tôi đuổi kịp. Tôi thở hồng hộc, trán đẫm mồ hôi, và khi trèo lên xe, tôi ríu cả chân lại. Mẹ tôi vừa kéo tay tôi, xoa đầu tôi hỏi, thì tôi oà lên khóc rồi cứ thế nức nở. Mẹ tôi cũng sụt sùi theo :

– Con nín đi ! Mẹ đã về với các con rồi mà.

Mẹ tôi lấy vạt áo nâu thấm nước mắt cho tôi rồi xốc nách tôi lên xe. Đến bấy giờ tôi mới kịp nhận ra mẹ tôi không còn côi xơ quá như cô tôi nhắc lại lời người họ nội của tôi. Gương mặt mẹ tôi vẫn tươi sáng với đôi mắt trong và nước da mịn, làm nổi bật màu hồng của hai gò má. Hay tại sự sung sướng bỗng được trông nhìn và ôm ấp cái hình hài máu mủ của mình mà mẹ tôi lại tươi đẹp như thuở còn sung túc⁽¹⁸⁾ ? Tôi ngồi trên đệm xe, đùi áp đùi mẹ tôi, đầu ngả vào cánh tay mẹ tôi, tôi thấy những cảm giác ấm áp đã bao lâu mất đi bỗng lại mơn man khắp da thịt. Hơi quần áo mẹ tôi và những hơi thở ở khuôn miệng xinh xắn nhai trầu phả ra lúc đó thơm tho lạ thường.

Phải bé lại và lăn vào lòng một người mẹ, áp mặt vào bầu sữa nóng của người mẹ, để bàn tay người mẹ vuốt ve từ trán xuống cằm, và gãi rôm ở sống lưng cho, mới thấy người mẹ có một êm dịu vô cùng. Từ ngã tư đầu trường học về đến nhà, tôi không còn nhớ mẹ tôi đã hỏi tôi và tôi đã trả lời mẹ tôi những câu gì. Trong phút rạo rức ấy, cái câu nói của cô tôi lại nhắc lại :

– Mày dại quá ! Vào Thanh Hoá đi, tao chạy cho tiền tàu. Vào bắt mẹ mày may vá, sắm sửa cho và bé em bé chứ.

Nhưng bên tai ù ù của tôi, câu nói ấy bị chìm ngay đi, tôi không may mắn nghĩ ngợi gì nữa...

(Nguyễn Hồng^(★), *Những ngày thơ ấu*,
NXB Đời nay, Hà Nội, 1940)

Chú thích

(★) Nguyễn Hồng (1918 – 1982) tên khai sinh là Nguyễn Nguyên Hồng, quê ở thành phố Nam Định. Trước Cách mạng, ông sống chủ yếu ở thành phố cảng

Hải Phòng, trong một xóm lao động nghèo. Ngay từ tác phẩm đầu tay, Nguyên Hồng đã hướng ngòi bút về những người cùng khổ gần gũi mà ông yêu thương thấm thiết. Sau Cách mạng, Nguyên Hồng tiếp tục bền bỉ sáng tác, ông viết cả tiểu thuyết, kí, thơ, nổi bật hơn cả là các bộ tiểu thuyết sử thi nhiều tập. Nguyên Hồng được Nhà nước tặng Giải thưởng Hồ Chí Minh về văn học nghệ thuật (năm 1996). Tác phẩm chính : *Bỉ vỏ* (tiểu thuyết, 1938), *Những ngày thơ ấu* (hồi kí, 1938), *Trời xanh* (tập thơ, 1960), *Cửa biển* (bộ tiểu thuyết gồm 4 tập : *Sóng gầm* – 1961, *Cơn bão đã đến* – 1967, *Thời kì đen tối* – 1973, *Khi đứa con ra đời* – 1976), *Núi rừng Yên Thế* (bộ tiểu thuyết lịch sử gồm nhiều tập, đang viết dở), *Bước đường viết văn* (hồi kí, 1970),...

Những ngày thơ ấu là tập hồi kí kể về tuổi thơ cay đắng của tác giả. Tác phẩm gồm 9 chương, đăng báo năm 1938, in thành sách lần đầu năm 1940. Đoạn trích *Trong lòng mẹ* là chương IV của tác phẩm.

- (1) *Đoạn tang* : hết thời gian để tang.
- (2) *Thầy* (từ dùng để xưng gọi ở một số địa phương) : bố.
- (3) *Giỗ đầu* : giỗ sau ngày chết một năm.
- (4) *Bắn tin* : đưa ra một tin nhằm gián tiếp đến được người nào đó.
- (5) *Rất kịch* : rất giống như đóng kịch ; ở đây có nghĩa là rất giả dối.
- (6) *Hoài nghi* : nghi ngờ.
- (7) *Ruồng rẫy* : hắt hủi, ghét bỏ, không nhìn gì đến.
- (8) *Tha hương cầu thực* (hoặc *tha phương cầu thực*) : đi xa quê kiếm ăn.
- (9) *Mợ* (từ dùng để xưng gọi trong gia đình trung lưu, trí thức ngày trước) : mẹ.
- (10) *Phát tài* : (làm ăn, buôn bán) kiếm được nhiều tiền.
- (11) *Quả nhiên* : đúng như thế, đúng như đã đoán biết trước.
- (12) *Tâm can* : tim gan, gan ruột ; ý nói chỗ sâu kín nhất, tha thiết nhất trong lòng.
- (13) *Thành kiến* : cách nhìn nhận có phần thiên lệch từ trước, khó thay đổi.
- (14) *Cổ tục* : tục lệ xưa cũ.

(15) *Đánh giáy* (khẩu ngữ, cũ) : viết thư.

(16) *Bán xới* (hoặc *bán sỏi*, khẩu ngữ) : bỏ quê hương xứ sở mà đi.

(17) *Ảo ảnh* : hình ảnh của cái không có thật nhưng giống như thật ; ở đây nói đến một hiện tượng đặc biệt chỉ thấy ở sa mạc : người đi trên sa mạc thấy phía xa có hình ảnh cây cối soi bóng trên mặt nước, tưởng ở đó có hồ nước, nhưng thực ra, đó chỉ là ảo ảnh được tạo ra bởi lớp không khí nóng trên sa mạc mà thôi.

(18) *Sung túc* : đầy đủ (về đời sống vật chất).

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

1. Phân tích nhân vật người cô trong cuộc đối thoại giữa bà ta với chú bé Hồng.

(Gợi ý : Chú ý vẻ mặt "tươi cười", giọng nói "ngọt ngào", cử chỉ thân mật của người cô đối với chú bé Hồng mà tác giả gọi là "rất kịch". Bà ta muốn gì khi nói rằng mẹ chú đang "phát tài" và nhất là cố ý phát âm hai tiếng "em bé" ngân dài thật ngọt ? Vì sao những lời lẽ của bà ta đã khiến lòng chú bé "thất lại", "nước mắt ròng ròng"... ? Qua cuộc đối thoại, em thấy nhân vật bà cô là người như thế nào ?)

2. Tình yêu thương mãnh liệt của chú bé Hồng đối với người mẹ bất hạnh được thể hiện như thế nào ?

(Gợi ý : Cần chú ý phân tích :

– Phản ứng tâm lí của chú bé khi nghe những lời giả dối, thâm độc xúc phạm sâu sắc tới mẹ chú.

– Cảm giác sung sướng cực điểm của chú khi gặp lại và nằm trong lòng người mẹ mà chú mong chờ mãi mãi.)

3*. Qua đoạn trích *Trong lòng mẹ*, hãy chứng minh rằng văn Nguyễn Hồng giàu chất trữ tình.

4. Qua đoạn trích, em hiểu thế nào là hồi kí ?

5*. Có nhà nghiên cứu nhận định Nguyễn Hồng là nhà văn của phụ nữ và nhi đồng. Nên hiểu như thế nào về nhận định đó ? Qua đoạn trích *Trong lòng mẹ*, em hãy chứng minh nhận định trên.

Ghi nhớ

Đoạn trích **Trong lòng mẹ**, trích hồi kí **Những ngày thơ ấu** của Nguyên Hồng, đã kể lại một cách chân thực và cảm động những cay đắng, tủi cực cùng tình yêu thương cháy bỏng của nhà văn thời thơ ấu đối với người mẹ bất hạnh.